

і педагогічні заходи впливу, створювалися сприятливі умови життєдіяльності з прикладами виховного характеру.

Список використаних джерел:

1. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Указ Президента України від 24 травня 2011 року, № 597/ 2011.
2. Хавронюк М. І. Кримінально-правова система в Україні у взаємодії із ... питання матеріального кримінального права – поняття злочину і проступку. *Вісник Асоціації кримінального права України*, 2015 № 2 (5)
3. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила»). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text
4. Вечерова Є. М. Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні : дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.08 / Є. М. Вечерова. Одеса, 2010. С. 31.
5. Статистика ювенальної злочинності в Україні. URL: <http://ssd.dn.gov.ua/analiz-stanu-zlochinnosti-bezdoglyadnosti-inshih-negativnih-proyaviv-sered-ditej-za-2020-rik/>

Ключові слова: злочинність неповнолітніх, гуманізація кримінального законодавства, кримінальна юстиція, заходи виправного впливу, заходи попередження та запобігання злочинності неповнолітніх.

Key words: juvenile delinquency, humanization of criminal legislation, criminal justice, measures of corrective influence, measures of prevention and prevention of juvenile delinquency.

БЕРІШ АНАСТАСІЯ ЯКІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук*

ЮРИДИЧНИЙ КРИТЕРІЙ ОБМЕЖЕНОЇ ОСУДНОСТІ

Юридичний критерій обмеженої осудності характеризується неповною мірою здатності усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій та керувати ними. У науковій літературі дискусійним є питання про те, яким змістом наповнюється поняття – «неповна міра».

Г. В. Назаренко відзначає, що «осудність може мати дві градації: повну і неповну». Остання характеризує «зменшену осудність» і свідчить про значне зменшення здатності усвідомлювати суспільну значимість своїх дій та керувати ними. Вказівка на «значний ступінь» обмеження зазначеної здатності автор пропонує відобразити в статті, присвяченій обмеженій осудності. Автор обґрунтовує свою думку тим, що «вказівка на значне зменшення здатності розуміти недозволенність

діяння або діяти відповідно з розумінням» містять кримінальні кодекси деяких держав (ст. 21 КК ФРН, аналогічні статті Швейцарського і деяких інших кодексів)» [1, с. 62].

Найсуттєвішими запереченнями є посилання на труднощі визначення критеріїв обмеженої осудності. Наприклад, «поняття зменшеної осудності неприйнятне тому, що для нього не може бути юридичного критерію» (Е. М. Холодківська); «зменшена осудність не має меж» (Д. Р. Лунц); до осіб з психічними аномаліями, які визнані осудними, занадто сумнівним є застосування «принципу зменшеної осудності, тому що на цей час відсутні будь-які чіткі клінічні критерії» [2, с. 85].

Як видається, ці автори все ж надмірно ускладнюють проблему. Якийсь новий юридичний критерій не потрібний, оскільки обмежена осудність – це все-таки осудність, а не якась зовсім нова якість. О. Е. Фрейєров, говорячи про юридичні (психологічні) критерії обмеженої осудності, писав: «Афектно-вольові аномалії та своєрідність розумової діяльності, які є у деяких психічно неповноцінних осіб (осудних), можуть звужувати опір до спокуси, послаблюють контрольні механізми поведінки, обмежують альтернативні можливості вибору дії в тих чи інших випадках. Такі особливості психіки, як легка збудливість, нестійкість, мінливість настрою, емоційна незрілість, підвищена сугестивність, підозрілість, інтелектуальна неповноцінність, ненормальна сексуальність тощо, нерідко полегшують реалізацію кримінального закону, призводять особу до конфлікту з законом» [3, с. 110]. Аномалії психіки (найперше емоційно-вольові порушення, особливості мислення, які виражаються, здебільшого, в зниженні критичних здібностей та контролю за собою, реакціях вибухових та істероїдних, відмови і протесту, запальності, дратівливості та емоційної лабільності), бувають зазвичай при суб'єктивній оцінці ситуації, тобто її сприйнятті як більш криміногенної; в більшій прямолінійності, меншій об'ємності та змістовності рішень на 98% чинення злочинів і в тому, що виконання останнього відбувається досить малозначним приводом і неадекватно високою активністю в досягненні злочинного результату [4, с. 156]. Інакше кажучи, юридичний (психологічний) критерій зменшеної осудності є, коли здатність віддавати звіт у своїх діях і керувати ними хоча й не була втрачена, але була ослаблена (знижена) [5, с. 98]. Ознаки медичного критерію також можуть бути визначені, тим паче, що проблема проміжних станів не є «білою плямою» в психіатрії.

У судовій психіатрії розроблені критерії та ознаки осудності при різних нозологічних формах психічної патології, зокрема ті, які частіше можуть свідчити про зменшену осудність. Коли ж йдеться про відсутність чітких «клінічних критеріїв», то, на думку Ю. М. Антоняна і С. В. Бородіна, передбачається складність розмежування ступеня тяжкості того чи іншого психічного захворювання, а не відсутність медичного критерію зменшеної осудності, який повинен містити перелік таких психічних аномалій зменшеної осудності [6, с. 141].

Зрозуміло, що проблема змісту медичного критерію зменшеної осудності потребує ретельної розробки, яка базується на наукових дослі-

дженнях психіатрії. Так, Н. І. Фелінська відзначала, що із зростанням психіатричних знань, з уточненням діагностики та більш точної диференціації ступенів порушення психічної діяльності, питання, яке розглядається, повинно знайти своє рішення. Відповідно до цього необхідна подальша теоретична та організаційна розробка питання осудності й неосудності для групи проміжних станів [7, с. 155].

Утім, на нашу думку, проблема визначення ступеня усвідомлення суб'єктом фактичних і соціальних властивостей своєї поведінки і ступеня керування своїми діями при такому трактуванні юридичного критерію обмеженої осудності не зникне, «вагомість порушеного питання оманлива» [8, с. 155], оскільки правомірним є питання: з якого моменту втрачається така здатність і настає нездатність усвідомлювати свою поведінку і керувати нею?

У зв'язку з цим, як видається, проблему не можна вирішити шляхом використання логічних формул, які, можливо, більш точні, ніж зазначені нині в законі; «міру і здатності до свідомих і вольових дій слід розкривати через клініко-психологічні дані» [9, с. 45].

У цьому питанні найбільш аргументованою й логічною є позиція, яку обстоює С.В. Бородин, який зазначає, що в нормі про обмежену осудність «йдеться не про ступінь психічного розладу взагалі, але про ступінь впливу цього розладу на протиправну поведінку» [10, с. 22]. Видається, що неоціненну допомогу при визначенні юридичного критерію обмеженої осудності можуть надати дані, розроблені психологічною наукою. Психологи справедливо відзначають, що думка про те, що проблема обмеженої осудності носить виключно юридичний і психіатричний характер, без залучення психологічних аргументів, є помилковою [11, с. 94].

Список використаних джерел:

1. Назаренко Г. В. Невменяемость в уголовном праве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Орел, 1992. С. 62.
2. Семенцова А. И. Принудительные меры медицинского характера и наказание в отношении лиц с психическим расстройством, не исключающим вменяемости. Журнал российского права. 2001. № 11. С. 85.
3. Фрейеров О. Е. О так называемом биологическом аспекте проблемы преступности. Советское государство и право. 1966. № 10. С. 110.
4. Закалюк А. П., Коротенко А. И., Москалюк Л. Н. Допреступное поведение и механизм совершения преступления при нарушениях психики пограничного характера. Проблемы изучения личности правонарушителя: сб. науч. трудов. Москва : ВНИИ МВД СССР, 1984. С. 156.
5. Авербух И. Е., Голубова Е. А. К вопросу о вменяемости психически неполноценных лиц. Вопросы экспертизы в работе защитника: сб. ст. / под ред. И. Ф. Крылова. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1970. С. 98.
6. Антонян Ю. М., Бородин С. В. Преступность и психические аномалии : монография. Москва : Наука, 1987. С. 141.
7. Фелинская Н. И. О дискуссионных вопросах судебно-психиатрической оценки психопатий. Вопросы борьбы с преступностью. 1982. № 36. С. 100.

8. Боброва И. Н., Шишков Н. С. Об уменьшенной (ограниченной) вменяемости. Вопросы теории и организации судебно-психиатрической экспертизы: сб. науч. тр.; под. ред. Г. В. Морозова. Москва, 1988. С. 155.
9. Артеменко Н. В. Актуальные проблемы вменяемости (невменяемости) и возраста уголовной ответственности: Сравнительный историко-правовой анализ уголовного законодательства РФ и Франции: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ростов-на-Дону, 1999. С. 45.
10. Право и психиатрия: тупик, поворот, взгляд, возвращение, поиск : сборник статей / сост. С. В. Полубинская; науч. ред. С. В. Бородин. Москва : Юрид. л-ра, 1991. С. 22.
11. Ситковская О. Д. Психология уголовной ответственности. Москва : Норма, 1998. С. 94.

Ключові слова: обмежена осудність, юридичний критерій, психологічний критерій, зменшена осудність.

Key words: limited sanity, legal criterion, psychological criterion, reduced sanity.

ВАСИЛЯКА ОЛЕСЯ КОСТЯНТИНІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права та інших кримінально-правових
дисциплін Миколаївського інституту права, кандидат юридичних наук*

ПОДАТКОВА ТАЄМНИЦЯ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

Метою даної публікації є розкриття проблем податкової таємниці у кримінально-правовому розумінні, як предмету кримінальних правопорушень, передбачених статтями 231, 232 КК України з урахуванням сучасних досягнень кримінально-правової науки.

Комерційно цінна інформація з обмеженим доступом охороняється кримінальним законодавством в режимі кількох видів таємниць, що включає комерційну та банківську таємницю. Але, крім цього, можна говорити про інші різновиди комерційно цінної інформації з обмеженим доступом, що складають податкову, аудиторську, нотаріальну, адвокатську таємницю та таємницю страхування.

Говорячи про податкову таємницю, необхідно відзначити, що чинне законодавство про податки та збори надає митним, податковим і іншим фінансовим органам широкі можливості для одержання інформації, що має значення для оподатковування. Це цілком виправдано, тому що ефективне адміністрування та правова охорона в сфері оподатковування не можливі без відповідного їхнього інформування.

Однак, праву зазначених державних органів на одержання, накопичення та використання такої інформації протипоставлене право платників зборів і податкових агентів вимагати її збереження, що є цілком справедливим та правильним, адже дана інформація містить у собі відомості про організації та індивідуальних підприємців (склад заснов-